

együtt éltek a magyarsággal. Trianon az ő életükben is fordulópontot jelentett. Bár a magyarországi szlovének nem kívántak elszakadni szülőföldjüktől, csupán Szlovén Vidék néven autonóm területet kértek maguknak — nem ők, hanem a nagyhatalmak döntöttek sorukról. Legnagyobb részük a mai Jugoszláviához, kisebb hányaduk Ausztriához került, míg a Szentgotthárd környéki 9 szlovénlakta település megmaradt szülőföldjén.

Földrajzilag a Vendvidék — ahogy évszázadokon keresztül, egészen 1981-ig nevezték —, a Hármashatár, azaz az osztrák—magyar—jugoszláv határ szegletében található, a Rábától délre. Hét, többségében szlovének lakta település fekszik itt, nevezetesen Apátistvánfalva (Stévanovci), Orfalu (Ándovci), Kétvölgy (Verica-Ritkarovci), Felsőszőlnök (Górjni Senik), Alsószőlnök (Dolnji Senik), Rábatótfalu (Slovénska vés) és Szakonyfalva (Sakalóvczi). A szlovénvidék gazdasági és kulturális központja Szentgotthárd, ahol csaknem 650 szlovén él.

Ennek az etnikai vidéknek topografikus feldolgozására vállalkozott *Mukicsné Kozár Mária*, a szombathelyi Savaria Múzeum munkatársa. *Szlovénvidék* című, kétnyelvű, bő irodalmi ismertetővel és gazdag fotóanyaggal ellátott könyve annak a sorozatnak (A szlovén etnikai terület néprajzi topográfiája — 20.

század) a negyedik kiadványa, amely egy hosszú távú életmód-kutatási program részét alkotja. Ezt azért szükséges megemlítenünk, mert az olvasó esetleg hiányérzettel teszi le a könyvet, miközben eltöpreng annak helyenként egyenetlen szerkezeti felépítésén, a több ízben visszatérő részekben. A közös kutatási program egységes tervén és feltehetőleg szerkezeten alapul, amely bizonyára megkötötte a szerzőt is.

Mindezen kritikai észrevételek ellenére Mukicsné munkája azért figyelemreméltó, mert nem szorítkozott csupán a címben ígért néprajzi összefoglalásra, hanem rövid áttekintést ad a szlovén etnikum történetéről, ugyanakkor szociológiai módszerrel is igyekszik feltérképezni a nagyobb etnikai közösségből kiszakadt, s ezzel új útra lépett Szlovén-vidék 20. századi kultúráját, életmódját. Foglalkozik a vidék belső szerkezetével, gazdasági fejlődésével, a lakosság társadalmi és foglalkozási összetételével, a hagyományos kultúra felbomlásának és fennmaradásának mértékével. Külön érdeme a kötetnek, hogy felhívja a figyelmet a közeljövőben esedékes kutatásokra, a műemléki védettséget igénylő népi építményekre, s ugyanakkor a vidéken rejlő turisztikai lehetőségekre.

A. Z.

HÍREK

1984. október 20-án és november 23-án az Egyetemi Színpadon nagyszerű **Illyés Gyula emlékestet** rendezett a FORRÁS Kór közművelődési együttes, **NE FELEDD A TÉRT** címmel. A műsort, Illyés Gyula verseiből és prózai írásaiból Medvigy Endre irodalomtörténész, az együttes vezetője szerkesztette. A bevezetőt Fekete Gyula író tartotta, aki méltatta Illyés Gyula emberi és alkotói nagyságát, valamint azt a szerepet melyet a nemzet megmaradásáért és a világban szétszóródott magyarság összefogásáért egész életén keresztül végzett. Amint a költő egyik versében megfogalmazta: „... Vezér hiján voltam, szolga-fi én, merész /Állni kalauznak; bár szétszórt és kevés: /Legyen a vándornép tábor-tömör egész.” Az esten Szabó András és Torday Ferenc — többek között — előadták az Árpád, a Haza a magasban, A reformáció genfi emlékműve előtt, a Bartók című verseket. Részletek hangzottak el a Pusztulás című, 1933-ban, a Nyugatban megjelent útijegyzetekből, melyben elsőként között hívta fel a figyelmet az egyke, a népszaporodás csökkenése miatti — ma különösen időszerű — súlyos nemzeti gondjainkra. Budai Ilona népdalénekes a keleti magyarság legszébb dalaiból nyújtott ízelítőt.

Torday Ferenc és Szabó András
(Hajdú D. Dénes felvétele)

Honismeret és népnyelvkutatás

Gyakran előfordul, hogy egy-egy honismereti területen kiváló gyűjtő néprajzzal, helytörténettel foglalkozva, munkája során jelentős népnyelvi anyaghoz jut. A magnetofonra felvett beszélgetések valóságos tárháza a nyelvjárási elemeknek. Igen jelentős nyelvi anyag kallódhat el úgy, hogy például a helytörténeti kutató ügyet sem vet a tájszavakra, kifejezésekre, s így feldolgozásaiban, tanulmányaiban már alig-alig fordulnak elő tájszavak, tájnyelvi szóképzési elemek. Érdeklődésünk kiterjesztésével helytörténeti kutatóként is igen értékes tájszógyűjtést végezhetünk. A tájszavak fogalmát gyűjtésünk során rugalmasan kell kezelnünk. Sokan úgy gondolják, hogy a tájszavak csupán az öregek nyelvhasználatában, emlékezetében élnek. Nem vitatható, hogy bőséggel vannak ilyen szavak is. Ebben az esetben a tájszógyűjtés a szó szoros értelmében mentési munkálat. Erre is nagy szükség van! A honismereti kutató — különösen, ha helybeli születésű — nagyon is jól tudja, vagy talán inkább sejtí, hogy melyek azok a szavak, fordulatok, amelyek már kihalóban vannak. Ezeket kellene talán legelőször feljegyeznie, közreadnia.

Különösen a hagyományos paraszti életmódhoz szorosabban fűződő szóképzési anyag az, ami a gyors pusztulásnak jobban ki van téve. Am sok-sok régi tájszó, amely leginkább az öregek ajkán él, nem pusztul ki olyan gyorsan, mint hinnők. Bizonyíthatják ezt a XIX. század első feléből származó tájszógyűjtéseink. A nyelvjárások szóképzési folytonossága mind a mai napig elég jól kimutatható, ugyanis a középkorúak nyelvismerete nagyjából fedi az idős korukét, még akkor is, ha nyelvismeretükben és nyelvhasználatukban a köznyelv számtalan eleme is megtalálható. Egyre szaporodik azoknak a nyelvjárást beszélőknek a száma, akik köznyelven is képesek megszólalni.

A mentési munkálaton kívül azért is össze kell gyűjtenünk a tájszavakat, mert mai nyelvjárásainknak fontos részlegét alkotják, és éppen az élő nyelvjárások szóképzési feltárásiában vannak nagy elmaradásaink. A szóképzési elemek adatolása nélkülözhetetlenül fontos a nyelv-földrajzi kutatások számára. De nyilván az is lényeges kérdés, hogy az adott területen, településen a tájszó még életerős-e vagy visszaszorulóban van. Ebben az összefüggésben az idős, illetőleg a középkorú paraszti beszélők nyelvismerete, még inkább nyelvhasználatára a döntő. A fiatalok nyelvhasználatára való utalás speciális vizsgálódás nélkül nem sokat ér, hiszen tudjuk, hogy a fiatalok szívesen kerülnek a szülők, nagyszülők nyelvét, különösen, ha idegenül beszélnek.

A falun, vidéki városban élő gyűjtő némi előzetes tájékozódással igen hasznos honismereti munkát végezhet, ha a kiejtésnek — nagyjából — megfelelően a tájszavakat, az izes kifejezéseket, a szólásokat, közmondásokat feljegyzí. A tájszavakat értelmezni kell, azaz jelentését gondosan meg kell magyarázni. Gyakran előfordul, hogy egy-egy tájszónak több jelentése is van. Így például a *pilinga* Szombathelyen nem csupán 'a kés pengéje', hanem azt is jelenti: 'nagyon vékony', gyorsan növekvő gyermekre, illetőleg nagyon vékony lábra mondják. A valóságosan elhangzott mondatokat is jó felhasználnunk a szó értelmezésére. Például: *Ojan pilinga a fíjam, nem találók rá ruhát. Nézd, miben pilinga a lába!* Szombathelyen és környékén a helyi nyelvjárásokban sajátos jelentése van az *agyonver* tárgyias igének. Figyeljük meg, a feljegyzett példamondatok valósággal értelmezik tájszavunkat: 1. 'nagyon megver': *Úgy ordított (a kisgyerek), mintha legalább agyonvertem volna.* 2. 'nagyon megüt, összezúz' (baleset következtében): *Agyonverte az ujját. A gerincemet meg a tenekemet én úgy agyonvertem (ti. amikor a lépcsőről legurult)! Jól agyonverted az orrod akkor.;* 3. 'tönkretesz' (a jégverés), szétver, szétzúz: *Agyonverte nekik a jég a salátát.*

A szóképzési régiségek mellett nagy figyelmet kell fordítanunk a nyelvjárás újabb elemeire is. Sajnos, szinte mind a mai napig a gyűjtők figyelmét gyakran elkerülik a szóképzési neologizmusok, az újabb elemek. Gyakran a szemünk előtt jelennek meg új tájszavak úgy, hogy észre sem vesszük őket. Az újabb szavak forrása nagyon sokféle lehet. Azt tapasztaljuk, hogy